

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ШАПОВАЛ Роман Володимирович

УДК 351.74 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Харків – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України, академік НАПрН України
Бандурка Олександр Маркович, Харківський
національний університет внутрішніх справ, ректор.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Курко Микола Нестерович, Міжрегіональна
академія управління персоналом, проректор
по навчально-методичній роботі, генеральний директор
Президентського університету;

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник
Ковальська Віта Володимирівна, Харківський
національний університет внутрішніх справ,
начальник кафедри адміністративного права та процесу;

доктор юридичних наук, професор
Петков Сергій Валерійович, Класичний приватний
університет, проректор з науково-педагогічної
роботи та міжнародних зв'язків.

Захист відбудеться 20 травня 2011 р. о 9 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, проспект 50-річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий 19 квітня 2011 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кожне суспільство дбає про підготовку до життя молодого покоління, яке приходить йому на зміну. Освітня діяльність є могутнім чинником розвитку духовної культури, відтворення інтелектуальних і продуктивних сил суспільства, запорукою громадянського миру і майбутніх успіхів у зміцненні й утвердженні авторитету України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави — повноправного члена європейської та світової спільноти.

Основною метою державної політики в галузі освіти є створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень.

Реалії сьогодення вказують на те, що освіта серйозно відстає від потреб життя. Зумовлено це тим, що сучасна освітня парадигма, сформована в умовах, коли доступ до нової інформації був обмеженим для широкого кола, стимулює переважно репродуктивні форми навчання. Традиційно навчальний процес зорієнтований на отримання, в кращому випадку на творче засвоєння, комплексу знань тими, хто навчається. При цьому освіта формує молодих людей як засвоювачів «готових знань». До цієї ролі дуже легко і швидко звикають, і тому сучасна освіта виховує, як правило, екстерналів, які вміють активно працювати лише під керівництвом. Молодь, наповнена «готовими знаннями», здебільшого не вміє працювати ні творчо, ні самостійно, особливо в умовах, коли знання потребують швидкого оновлення.

Наразі освітня діяльність має бути спрямована на підготовку «глобалістичної» людини, яка здатна жити і ефективно діяти в глобальному середовищі. Тут існує надзвичайно широкий спектр завдань — від формування відповідних світоглядних позицій, розуміння українського розвитку в контексті світових цивілізаційних процесів до відпрацювання навичок спілкування зі світом, людьми з інших країн, переймання їх досвіду і досягнень. Це особливо важливо в умовах, коли прогрес кожної окремої країни залежить не тільки від зусиль її громадян, але і від того, наскільки вони здатні сприймати все краще, що є в інших країнах.

Науково-теоретичним підґрунтям для виконання дисертації стали праці фахівців у галузі адміністративного права, теорії управління, філософії, загальної теорії держави і права та інших галузевих правових наук, зокрема В. Авер'янова, О. Бандурки, Ю. Битяка, О. Гетманець, І. Голосніченка, Р. Калюжного, В. Ковальської, А. Комзюка, Я. Кондратьєва, В. Конопльова, Т. Кравцової, К. Левченко, Н. Матюхіної, Р. Мельника, В. Олефіра, В. Петкова, В. Плішкіна, О. Синявської, Х. Ярмачі. Питаннями організації та розвитку галузі освіти займаються наукові установи Національної академії наук України, Національної академії правових наук України, галузеві науково-дослідні інститути і вищі навчальні заклади, а також такі вчені, як М. Ануфрієв,

О. Бандурка, Т. Боголіб, М. Головатий, О. Грішнова, Б. Данилишин, В. Журавський, І. Каленюк, В. Конопльов, В. Кремень, М. Курко, В. Луговий, С. Ніколаєнко, Т. Оболенська, О. Падалка, С. Петков, О. Сидоренко, С. Сірополко, В. Тюріна, О. Федоренко, Т. Фінікова та ін. Незважаючи на таке широке висвітлення проблеми науковцями та практиками, багато питань освітньої галузі досліджувалися фрагментарно і потребують комплексного вивчення, вироблення концептуального підходу до адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні, яка під впливом науково-технічного прогресу та інформаційного буму вже тривалий час перебуває у стані безперервного організаційного реформування.

Стає усе більш очевидною потреба розроблення довгострокової програми структурної адаптації національної освітньої політики до нових міжнародних умов.

Зазначене свідчить про актуальність обраної теми дослідження та необхідність подальшого опрацювання організаційних, правових і наукових засад адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження спрямоване на реалізацію положень Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 р. № 896; Національної програми правової освіти населення, затвердженої Указом Президента України від 18.10.2001 р. № 992/2001; Національної доктрини розвитку освіти, затвердженої Указом Президента України від 17.04.2002 р.; Пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ на період 2005-2010 рр., затверджених наказом Міністерства внутрішніх справ України від 5 липня 2005 р. № 755; п. 7.2 та 9.3 Пріоритетних напрямів наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2006–2010 рр., схвалених Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ 12 грудня 2005 р.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад, системи правового регулювання та практики управління галуззю освіти в Україні визначити адміністративно-правові засади функціонування освіти в Україні, її роль і значення щодо впровадження демократичних і гуманістичних ідеалів та цінностей, міжнародних норм і стандартів; наукове обґрунтування основ загальної теорії адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні та формування процесів підвищення ефективності набуття якісної вітчизняної освіти, розроблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення галузі освіти, а також упровадження наукових здобутків у практику діяльності освітніх установ.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно було вирішити такі основні завдання:

— здійснити системно-структурну характеристику адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні та визначити функції, сутність і значення освіти в сучасних умовах;

— визначити й охарактеризувати складові механізму адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності з урахуванням завдань і функцій, які ставляться перед галуззю освіти в сучасних умовах;

— охарактеризувати сутність та зміст правосуб'єктності навчальних закладів і визначити можливість ефективного застосування форм навчальних закладів з метою забезпечення належного виконання завдань освіти;

— окреслити та удосконалити адміністративно-правові засади дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти;

— з'ясувати сутність та структуру адміністративно-правового статусу навчальних закладів та особливості їх утворення для усіх типів і рівнів акредитації;

— здійснити оцінку стану наукових розробок і визначити існуючі проблеми адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні з метою їх конкретизації та дослідження;

— виявити найбільш суттєві чинники впливу на ефективність адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні і запропонувати основні заходи щодо нейтралізації негативних і сприяння розвитку позитивних чинників;

— визначити особливості економіко-правового регулювання освітньої діяльності, показати залежність стану освіти від матеріально-технічного та фінансово-господарського забезпечення;

— з'ясувати стан та рівень нормативного забезпечення адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні та сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення;

— встановити і охарактеризувати основні принципи та джерела фінансування освітньої діяльності і визначити шляхи його удосконалення;

— окреслити організаційно-правові заходи суб'єктів державного управління, органів місцевого і громадського самоврядування у сфері освіти та запропонувати нові підходи до адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні;

— визначити особливості організації міжнародної співпраці у сфері освітньої діяльності і запропонувати шляхи її вдосконалення;

— з'ясувати стан реального забезпечення конституційного права людини і громадянина на освіту в Україні;

— вивчити позитивний досвід адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності у зарубіжних країнах та визначити можливості його застосування в Україні;

— охарактеризувати вітчизняний і зарубіжний досвід взаємодії навчальних закладів з іншими державними і громадськими інститутами для надання якісних освітніх послуг в умовах інтеграції до

Євросоюзу і розробити пропозиції щодо ефективного впровадження і реалізації норм Болонського процесу в Україні;

— визначити напрями реформування освітньої діяльності в Україні та запропонувати шляхи їх законодавчого забезпечення.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні.

Предмет дослідження становить адміністративно-правове регулювання освітньої діяльності в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження стали сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їх застосування обумовлюється системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми. За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат (розділи 1–5). Історичний метод застосовано під час історико-правового аналізу генези інституту освітньої діяльності (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий метод використано для дослідження суб'єктного складу освітньої діяльності (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.2, 3.3, 4.1, 4.3), характеристики правових засад адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні (підрозділи 1.3, 1.4, 3.2, 4.2, 5.1), розгляду особливостей адміністративно-правового статусу навчальних закладів (підрозділи 3.2, 3.3, 4.2), уточнення значення економіко-правового регулювання діяльності у сфері освіти (підрозділ 5.2), характеристики основних напрямків адміністративно-правового забезпечення конституційного права людини і громадянина на освіту (підрозділ 1.4). Системно-структурний метод використано для уточнення функцій освіти, визначення сутності та значення адміністративно-правового забезпечення її розвитку, визначення системи та структури освіти, особливостей організації міжнародної співпраці у сфері освітньої діяльності (підрозділи 1.2, 3.1, 5.3). Статистичний і документальний аналіз та метод соціологічного опитування застосовувались для визначення недоліків правового та організаційного забезпечення адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні (розділи 1–5).

Науково-теоретичним підґрунтям для виконання дисертації стали праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, теорії управління та адміністративного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних вчених. Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, які визначають правові засади регулювання освітньої діяльності в Україні. Дисертант звертався також до законодавства деяких інших держав, досвід яких щодо правового регулювання та організації надання якісних освітніх послуг може бути використано в Україні. Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять узагальнення практичного функціонування галузі освіти

у цілому й вищих навчальних закладів зокрема, політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що в дисертації вперше у комплексі порушених питань запропоновано концепцію адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень та висновків. Основні з них такі:

вперше:

— сформульовано основи загальної теорії адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні;

— комплексно, з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки визначаються проблемні правові та організаційні питання становлення, розвитку і функціонування адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні, подано авторське бачення шляхів їх вирішення;

— основні елементи системи освіти охарактеризовано у взаємозв'язку з їх метою, завданнями і функціями; суб'єктами та об'єктами; механізмом його реалізації; принципами, формами, методами і джерелами забезпечення; механізмом співпраці суб'єктів освітньої діяльності між собою, органами держави і громадськості; механізмом оцінки ефективності нормативно-правового та фінансово-господарського забезпечення;

удосконалено:

— ознаки, які характеризують підвищення ефективності діяльності системи суб'єктів управління освітньою діяльністю, що має постійно модифікуватися через модернізацію моделі управління процесом її децентралізації, налагодження взаємодії між відповідними державними органами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями, розвиток автономії навчальних закладів, посилення та постійне вдосконалення системи громадського самоврядування в галузі освіти;

— розуміння системи правового забезпечення, напрямків та форм взаємодії навчальних закладів між собою, з іншим державними установами, органами місцевого самоврядування та громадськими організаціями, розроблено концепції взаємодії даних суб'єктів;

— механізми ліцензування та акредитації навчальних закладів, а також у цілому системи атестації та оцінювання знань студентів, обґрунтовано пропозицію щодо доцільності запровадження сучасної національної системи оцінки та моніторингу якості освіти, яка б максимально поєднувала в собі вимоги міжнародних та державних стандартів, практики та національні традиції;

— адміністративно-правові засади дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти;

дістали подальшого розвитку:

— обґрунтування необхідності організації навчання відповідно до можливостей особистості та потреб ринку праці на базі навчальних закладів різних типів, розвиваючи при цьому нові освітні технології, державної підтримки інституту безперервної освіти, навчання протягом життя, зорієнтованих на основні соціально-економічні зрушення в суспільстві та світові тенденції розвитку освіти, врахування змін на ринку праці;

— характеристика міжнародної співпраці навчальних закладів на дво- і багатосторонній основі з міжнародними організаціями та установами (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Європейським Союзом, Радою Європи), Світовим банком, зарубіжними освітніми фондами, іншими міжнародними організаціями, яка має здійснюватися з обов'язковим врахуванням національних інтересів, постійного розвитку та збереження інтелектуального потенціалу нації;

— напрями удосконалення законодавства у сфері фінансування освіти, зокрема, щодо:
а) чіткого окреслення підстав та механізму прийняття рішення про запровадження платного навчання та надання платних додаткових послуг державним закладом; б) встановлення доцільного обсягу платних послуг, який може надавати державний навчальний заклад, з тим, щоб при цьому не створювалися перешкоди для якості процесу навчання в межах бюджетного фінансування; в) запровадження механізму формування ціни на платні послуги з навчання, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації фахівців, додаткові освітні послуги та більш чіткого порядку використання навчальними закладами державної власності (будівель, обладнання, навчально-методичної літератури тощо) при наданні платних послуг у навчальному процесі;

— характеристика проблемних питань правових та соціальних гарантій права на освіту, уточнено ознаки та окреслено перспективні шляхи їх вдосконалення;

— сформульовано ряд конкретних пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні, у тому числі щодо уточнення ряду положень законодавчих та підзаконних актів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що:

— у науково-дослідній сфері ці результати, які у сукупності становлять основи загальної теорії адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності, можуть бути основою для подальшого розроблення теоретико-правових та організаційних питань становлення, розвитку і функціонування освітньої сфери в Україні;

— у сфері правотворчості висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані для підготовки і уточнення ряду законодавчих та підзаконних актів, які регулюють здійснення освітньої діяльності в Україні, при доповненні чинних законодавчих актів конкретними правовими нормами в частині укладення державних контрактів між замовником і

виконавцем та визначенні інших істотних умов договорів між навчальними закладами та замовниками;

— у правозастосовній діяльності використання одержаних результатів дозволить підвищити ефективність функціонування освітньої діяльності в Україні, зокрема під час розроблення цільових програм інформатизації, визначення обґрунтованих нормативів фінансування освіти та визначення механізму розрахунку потреби держави у фахівцях певних спеціальностей;

— у навчальному процесі матеріали дисертації доцільно використовувати при підготовці підручників і навчальних посібників з дисципліни «Адміністративне право України», а також у ході впровадження сучасної національної системи оцінки та моніторингу якості освіти. Вони уже використовуються під час проведення занять із зазначеної дисципліни на кафедрі адміністративного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених автором та за його участю.

Апробація результатів дослідження. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено дисертантом на 15-ти міжнародних та науково-практичних конференціях і конгресах. Основні з них такі: «Європейський шлях розвитку України: плани і реалії» (Київ, 2009), «Освіта і віртуальність» (Ялта, 2009), «Освіта без кордонів: реалії сьогодення» (Стамбул, 2010), «Запровадження засад Болонського процесу в Україні: аналітична оцінка, здобутки, перспективи» (Київ, 2010), «Освіта впродовж життя: досвід та перспективи розвитку» (Київ, 2010), «Освіта та наука в умовах глобальних викликів» (Сімферополь, 2010), «Державне управління: стратегія і тактика, формування сучасного управління» (Київ, 2010), «Освіта в інформаційному суспільстві» (Харків, 2010), «Освіта для стійкого розвитку у практиці сучасної школи» (Ялта, 2010), «Освіта та наука в умовах глобальних викликів» (Судак, 2011) та ін.

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено в індивідуальній монографії «Освітня діяльність в Україні: адміністративно-правове дослідження», 22-х наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, а також тезах доповідей і наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, поділених на підрозділи, висновків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 372 сторінки. Список використаних джерел складається із 309-ти найменувань і займає 33 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається її зв'язок з науковими планами та програмами, окреслюються мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження,

вказується на наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наводяться дані, що свідчать про апробацію результатів дослідження та публікації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні» присвячено історико-правовому огляду освітньої діяльності в Україні, визначенню функцій освіти, вивченню їх сутності та значення в умовах розвитку сучасної держави, характеристиці правової регламентації освітньої діяльності в контексті реформування системи освіти та забезпечення конституційного права на освіту в Україні.

У *підрозділі 1.1 «Історико-правовий огляд становлення та розвитку освітньої діяльності в Україні»* зазначається, що проголошення незалежності зумовило позитивні зміни в усіх галузях суспільного життя, зокрема у сфері української освіти, яка зробила головний акцент на формуванні української інтелігенції, здатної перетворити свою країну у високорозвинену європейську демократичну державу.

Підкреслено, що за роки незалежності України в освітній галузі розроблена нова законодавча база; створено вітчизняні підручники і педагогічну пресу; оновлено зміст освіти, насамперед у суспільно-гуманітарній сфері; розширено масштаби україномовної освіти; зроблено великий крок уперед на шляху входження української освіти в Європейський і світовий освітній простір. Зокрема приведено у відповідність до міжнародних вимог освітньо-кваліфікаційні рівні та ступеневість освіти, розроблено держстандарти освіти, укладено угоди про співпрацю з багатьма країнами світу.

У *підрозділі 1.2 «Функції освіти, їх сутність та значення в умовах розвитку сучасної держави»* наголошується на тому, що освітня діяльність є складним багатоманітним феноменом, осмисленням якого займається багато наук. Адміністративне право зосереджує свою увагу на вивченні освіти як соціального структурного інституту, механізмах її взаємодії з суспільством, адже вона відповідає за своєчасну і адекватну підготовку людини до повноцінного функціонування в суспільстві і державі.

Визначено, що сутність освіти як соціального інституту полягає передусім у її функціях, які у різних країнах і в різні історичні періоди окреслюються неоднаково. Вони реалізуються в складних, багаторівневих, розгалужених структурах і трансформуються разом з ними (сім'єю, наукою, культурою і т.д.). Основними з них є такі: 1) головною функцією освіти в сучасних умовах є розвиток особи і забезпечення стійкого соціально-економічного та науково-технологічного поступу країн з урахуванням як особливих національних і соціокультурних цінностей, так і глобальних тенденцій. 2) культуротворча функція освіти. Умовою її виконання є інтеграція освіти в культуру і навпаки — культури в освіту; 3) функція соціалізації, тобто забезпечення засвоєння та відтворення індивідом соціального досвіду, що свідчить про його нормальне входження в життя суспільства. Соціалізація відбувається в процесі спільної діяльності та спілкування в певному культурному

середовищі, її результатом є соціальна позиція, самосвідомість, ціннісно-сміслові ядро світогляду та інші компоненти індивідуальної свідомості; 4) соціальна функція — це роль, яку виконує освіта стосовно потреб суспільства. Різновидом соціальної функції є функція професійності, фаховості, тобто підготовка професіоналів для певних сфер громадянського життя; 5) функція взаємодії освіти і суспільства, яка полягає в тому, що освіта формує і визначає соціально-класову структуру (концепція «меритократії») — освіта розподіляє людей відповідно до їх здібностей; 6) виховна функція освіти. За допомогою цілеспрямованої діяльності уряду формується світогляд, окреслюються норми поведінки, визначаються цінності; 7) стабілізуюча й адаптивна функція освіти; 8) інтегруюча функція освіти. Завдяки освіті відбувається інтеграція особи й окремих груп населення в соціальну систему. Вони стають суб'єктами спільних дій; 9) контролююча і наглядова функція освіти; 10) функція загальноосвітньої підготовки; 11) науково-дослідна функція освіти; 12) функція національної безпеки держави. Результати системи освіти проявляються на всіх рівнях безпеки — від суспільства та держави в цілому до конкретної особистості. Економічна і військова безпека держави базується на фахівцях; технологічна безпека тісно пов'язана з науковими розробками та ін.

Зроблено висновок, що Україна нині потребує комплексної національної стратегічної концепції в галузі освіти, що орієнтуватиме державу на пріоритетний розвиток освітньої політики, головною ідеєю якої є розвиток освіти за принципом безперервності, що передбачає постійне поповнення та оновлення знань людини, її духовне вдосконалення від раннього дитинства до старості.

У *підрозділі 1.3 «Правова регламентація освітньої діяльності в Україні»* увага акцентується на тому, що проблема створення, вдосконалення та подальшого розвитку правового регулювання освітньої діяльності в Україні залишається однією із найактуальніших.

Правове регулювання освітньої діяльності в Україні — це сукупність правових засобів, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив на суспільні відносини в галузі освіти.

Мета правового регулювання освітньої діяльності — забезпечення безперешкодного руху інтересів суб'єктів до цінностей.

Зазначено, що одним із методів забезпечення правового регулювання освіти є законодавча регламентація. На жаль, в Україні склалася ситуація, коли законодавче забезпечення освітньої діяльності не відповідає реаліям сьогодення і не враховує загальновідомо факту, що ефективність діяльності системи освіти є одним із визначальних чинників соціально-економічного розвитку будь-якої держави.

Визначено, що основними складовими нормативної бази сфери освіти в Україні є: Конституція України, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти та закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну

середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту» та ін.

Констатується комплексність застосування адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності. Можна спостерігати різноманітні норми адміністративного права, що регламентують освітню галузь, зокрема імперативні, дозвоільні та рекомендуєчі. Як правило, у сфері, що досліджується, здебільшого використовуються норми, які містяться у відомчих нормативних актах, зокрема наказах Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, переважно за такими напрямками, як удосконалення системи управління освітою; стандартизація змісту освіти, ліцензування, атестація та акредитація навчальних закладів; гуманізація та демократизація освіти, методологічна переорієнтація процесу навчання на розвиток особистості.

Запропоновано концептуальне вирішення питань систематизації та кодифікації законодавства України про освітню діяльність, співвідношення процесів реформування системи освіти та реформування освітнього права, проблеми модернізації чинного законодавства України.

Зроблено висновок, що участь вітчизняної системи освіти в євроінтеграційних перетвореннях має бути спрямована тільки на її розвиток, набуття нових якісних ознак, а це можливо лише шляхом проведення модернізації нормативно-правової бази, що регламентує освітню діяльність та створення програми послідовного зближення її з європейським освітнім і науковим простором.

У *підрозділі 1.4 «Адміністративно-правове забезпечення конституційного права людини і громадянина на освіту в Україні»* зазначається, що право на освіту посідає одне з найважливіших місць серед конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина. Воно є необхідним фактором розвитку не тільки особистості, її інтелектуального потенціалу, але й політичної та економічної системи суспільства.

Підкреслено, що Конституція України відповідає міжнародним стандартам у сфері освіти. За роки незалежності питання конституційності положень законодавства про освіту було поставлено перед Конституційним Судом України лише один раз і стосувалося співвідношення вимог доступності освіти та права на надання платних освітніх послуг.

Стаття 53 Конституції України закріплює положення, згідно з яким повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Зроблено висновок, що удосконалення адміністративно-правового забезпечення конституційного права на освіту залежить від здійснення конституційної реформи та модернізації за європейськими стандартами усієї системи державного управління в Україні.

Розділ 2 «Адміністративно-правові засади управління освітньою діяльністю в Україні» присвячено характеристиці системи державних органів управління у сфері освіти, аналізу повноважень органів місцевого самоврядування у галузі освіти, визначенню місця органів громадського самоврядування в управлінні освітою.

У *підрозділі 2.1 «Система суб'єктів державного управління у сфері освітньої діяльності»* зазначається, що сталий розвиток України та її входження у світовий освітній простір можливі лише за умови стабільності системи освіти. Досягти цієї мети можливо, якщо в ході реконструкції національної освітньої діяльності буде сформовано висококваліфікований менеджмент, який задаватиме тон у політиці, економіці й культурі України XXI ст.

Підкреслено, що освітня діяльність піддається обов'язковому державному регулюванню, головним завданням якого є пошук ефективних механізмів управління соціальною сферою держави — освітою, механізмів, зорієнтованих на продуктивне використання людських ресурсів та становлення і розвиток нової галузі соціальної сфери — галузі людського (інтелектуального) капіталу. Тому на сучасному етапі в умовах нової державної політики актуальною є проблема пошуку ефективних механізмів управління освітніми організаціями і установами, створення демократичних стратегічних моделей управління освітньою системою, які б дозволяли максимально реалізувати права людини: право на самоосвіту, саморозвиток, самовдосконалення, соціальний захист, свободу вибору.

Стаття 4 Закону України «Про освіту» проголошує, що Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного і культурного розвитку суспільства. Державна політика в галузі освіти визначається Верховною Радою України відповідно до Конституції України і здійснюється органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Управління в галузі освіти у межах їх компетенції здійснюється: спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі освіти і науки; іншими центральними органами виконавчої влади, які мають у своєму підпорядкуванні навчальні заклади; органами влади Автономної Республіки Крим; органами місцевого самоврядування; власниками навчальних закладів; органами громадського самоврядування.

Зроблено висновок, що органам державного управління для удосконалення регулювання освітньою діяльністю слід здійснити низку організаційних заходів, а саме: оптимізацію державних управлінських структур, децентралізацію управління; перерозподілити функції та повноваження між центральними місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та навчальними закладами; перейти до програмно-цільового управління; поєднати державний і громадський контроль; запровадити нову етику управлінської діяльності, що базується на принципах взаємоповаги, позитивної мотивації; запровадити прозорість розроблення, експертизи, апробації та затвердження нормативно-правових документів; створити систему моніторингу

ефективності управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях; організувати експериментальні перевірки та експертизи освітніх інновацій; впровадити новітні інформативно-управлінські і комп'ютерні технології; демократизувати процедури призначення керівників навчальних закладів, їх атестацію; удосконалити механізми ліцензування, атестації та акредитації навчальних закладів; підвищити компетентність управлінців усіх рівнів; більш широко залучати до управлінської діяльності талановиту молодь, жінок, а також виховувати лідерів у сфері освіти. Крім того, слід привести у відповідність до світових тенденцій розвитку освіти та економіки структуру підготовки фахівців з вищою освітою. При цьому мають враховуватися загальнодержавні та регіональні потреби у фахівцях з вищою освітою та впорядкування державного класифікатора професій.

У *підрозділі 2.2 «Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері освітньої діяльності»* наголошується на тому, що у сучасних умовах розвиток освіти перестає бути виключною справою держави, а стає полем багатоаспектної партнерської взаємодії центральних і регіональних державних органів з органами місцевого самоврядування, студентами та їх сім'ями, державними й недержавними освітніми закладами, викладачами, потенційними роботодавцями, громадськими організаціями.

Підкреслено, що органами місцевого самоврядування створюються відповідні органи управління освітою, діяльність яких спрямовується на: управління навчальними закладами, що є комунальною власністю; організацію навчально-методичного забезпечення навчальних закладів, удосконалення професійної кваліфікації педагогічних працівників, їх перепідготовку та атестацію у порядку, встановленому Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України; координацію дій педагогічних, виробничих колективів, сім'ї, громадськості з питань навчання і виховання дітей; визначення потреб, розроблення пропозицій щодо державного контракту і формування регіонального замовлення на педагогічні кадри, укладення договорів на їх підготовку; контроль за дотриманням вимог щодо змісту, рівня і обсягу освіти, атестацію навчальних закладів, що є комунальною власністю.

Зроблено висновок, що діяльність органів місцевого самоврядування у галузі освіти — це потужний механізм гарантування того, що освіта в Україні є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства і держави, ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, національної свідомості, взаємоповаги між націями і народами, пріоритетності загальнолюдських духовних цінностей.

У *підрозділі 2.3 «Місце органів громадського самоврядування в галузі освіти»* визначено, що органами громадського самоврядування в галузі освіти є: загальні збори (конференція) колективу навчального закладу; районна, міська, обласна конференції педагогічних працівників, з'їзд працівників освіти Автономної Республіки Крим; Всеукраїнський з'їзд працівників освіти.

Органи громадського самоврядування в галузі освіти можуть об'єднувати учасників навчально-виховного процесу, спеціалістів певного професійного спрямування. Вони вносять пропозиції щодо формування державної політики в галузі освіти, вирішують у межах своїх повноважень питання навчально-виховної, науково-дослідної, методичної, економічної і фінансово-господарської діяльності навчальних закладів.

Повноваження органів громадського самоврядування в галузі освіти визначає в межах чинного законодавства Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України за участю представників профспілок, всеукраїнських педагогічних (освітнянських) об'єднань.

Зазначено, що у навчальних закладах та їх структурних підрозділах діє також студентське, учнівське самоврядування, яке є невід'ємною частиною громадського самоврядування відповідних навчальних закладів.

Дуже часто, говорячи про громадське самоврядування в Україні, згадують про те, що воно наразі є своєрідними додатком до адміністрацій навчальних закладів. Підкреслено, що основною проблемою є неналежне законодавче оформлення. Згідно з чинним законодавством України право участі громадського самоврядування у вирішенні питань, що стосуються освітньої діяльності, є лише декларативним, а порівняно з аналогічними правами професійних спілок — дуже обмеженим. Також не можна не звернути увагу ще на один факт, який породжує спільні проблеми для всіх органів громадського самоврядування, — дуалізм самоврядних органів і профспілок.

На думку автора, доцільно було б врегулювати діяльність органів громадського самоврядування з управління освітою окремим Законом України «Про органи громадського самоврядування в освітній діяльності України».

Розділ 3 «Система освіти в Україні: адміністративно-правові положення» присвячено визначенню поняття та загальної структури української системи освіти, характеристиці адміністративно-правових засад дошкільної і загальної середньої освіти, визначенню ролі і значення позашкільної та професійно-технічної освіти.

У підрозділі 3.1 «Поняття та структура системи освіти в Україні» наголошується на тому, що наразі сучасна система української освіти зорієнтована на отримання, зберігання, переробку й трансляцію знань. Вона абсолютно неспроможна задовольнити потреби сучасного життя. Така система формує неповноцінну, «часткову» людину, фахівця, здатного реалізувати отримані знання в основному на виробництві. Тим самим освітня система фактично ігнорує майбутнє, знаходячи «комфортне існування» в спогадах про минуле й обслуговуванні теперішнього.

Підкреслено, що кожна країна відповідно до свого історичного розвитку, національних традицій, умов, перспектив формує свою систему освіти.

Система освіти — це сукупність навчально-виховних і культурно-освітніх закладів, наукових, науково-методичних і методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих

органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти, які згідно з Конституцією та іншими чинними законами України здійснюють освітню діяльність. Функціонування системи освіти забезпечується державою.

Українська система освіти має складну структуру європейського типу і включає: дошкільну освіту, загальну середню освіту, позашкільну освіту, професійно-технічну освіту, вищу освіту, післядипломну освіту, аспірантуру, докторантуру, самоосвіту.

Зазначено, що сьогодення система освіти, з усе більш тривалим навчанням і відривом від життя в середніх і вищих навчальних закладах (училищах, технікумах, інститутах, університетах, аспірантурі) призводить до того, що потім на виробництві чи в установі людина змушена знову набувати нових знань і особливо практичних навичок, не використовуючи і поступово забуваючи велику частину отриманих за час навчання знань. На зміну їй приходить система безперервної освіти, що охоплює собою всі стадії життя людини, забезпечує розвиток інтелектуальних, фізичних, духовних здібностей особи, характеризується різноманітністю змісту, форм і методів навчання в рамках загальної та професійної освіти, створює умови для швидкого освоєння науково-технічних досягнень.

До складу безперервної освіти входять спеціальна і загальна освіта. Спеціальна освіта спрямована на виконання прикладних завдань підвищення продуктивності праці, а загальна освіта — на вирішення завдань всебічного розвитку особистості, формування гармонійно розвиненої особистості, що відрізняється духовним багатством.

Зроблено висновок, що безперервна освіта вирішує ряд складних проблем, зумовлених новим становищем людини у світі, який швидко змінюється. Ідеї безперервної освіти впливають на мету, організацію, зміст і методи навчання на всіх щаблях сучасної системи освіти в розвинених країнах. За цих умов освіта перетворюється на елемент повсякденного способу життя протягом усього періоду активної діяльності людини.

У підрозділі 3.2 «Адміністративно-правові засади дошкільної і загальної середньої освіти» зосереджується увага на тому, що виховання людини в дусі загальнолюдуських ідеалів і національних традицій починається з раннього дитинства — важливого етапу становлення людини, коли формується вміння мислити, свідомо сприймати навколишній світ і самого себе, спілкуватися з іншими людьми. Сучасне суспільство вимагає від дітей ранніх успіхів і досягнень.

Визначено, що дошкільна освіта є цілісним процесом, спрямованим на забезпечення різнобічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду.

Зазначено, що систему дошкільної освіти становлять: дошкільні навчальні заклади незалежно від підпорядкування, типів і форми власності; наукові і методичні установи; органи управління освітою; освіта та виховання в сім'ї.

Зроблено висновок, що першочерговими завданнями удосконалення галузі дошкільної освіти є: впорядкування та приведення до відповідних стандартів нормативно-правової бази регулювання діяльності дошкільних закладів (існує потреба у розширенні мережі дошкільних закладів, особливо у сільській місцевості); кардинальний перегляд змісту дошкільного освітнього процесу, оскільки сьогодні він не відповідає вимогам сучасності; забезпечення дошкільних закладів якісними педагогічними кадрами.

Що стосується загальної середньої освіти, то згідно з Конституцією України вона є обов'язковою для всіх громадян держави. Чинним законодавством України повна загальна середня освіта визнається основною складовою безперервної освіти.

Визначено, що загальна середня освіта являє собою цілеспрямований процес оволодіння систематизованими знаннями про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво засобами пізнавальної і практичної діяльності, результатом якого є інтелектуальний, соціальний і фізичний розвиток особистості, що є основою для подальшої освіти і трудової діяльності.

Окреслено рівні загальної середньої освіти, якими є початкова, основна, повна.

Зроблено висновок, що загальна середня освіта має забезпечити умови для морального, інтелектуального, фізичного, художньо-естетичного розвитку учнів, виховання громадянина демократичного суспільства, яке визнає освіченість, вихованість, культуру найвищими цінностями, незамінними чинниками соціального прогресу. Середня загальноосвітня школа є тим основним соціальним інститутом, що реалізує мету загальної середньої освіти, формує інтелект, самосвідомість нації, забезпечення її фізичного і духовного здоров'я. Загальноосвітня школа України має зробити прогресивні кроки до якісно нової освіти дітей шкільного віку. Це вимагає пріоритетної уваги до змісту навчання і методик, які формують світогляд, ціннісні орієнтації, вміння самостійно вчитися, критично мислити, користуватись комп'ютером, здатність до самопізнання і самореалізації особистості у різних видах творчої діяльності, вміння і навички, необхідні для життєвого і професійного вибору.

У *підрозділі 3.3 «Роль і значення позашкільної та професійно-технічної освіти»* зазначається, що прийняття Закону України «Про позашкільну освіту» зумовило створення належного правового поля позашкільної освіти в цілому та функціонування позашкільних навчальних закладів зокрема.

Визначено, що позашкільна освіта є складовою системи безперервної освіти і спрямована на розвиток здібностей та обдарувань вихованців, учнів і слухачів, задоволення їх інтересів, духовних запитів і потреб у професійному визначенні.

Підкреслено, що позашкільна освіта здобувається громадянами у позаурочний та позанавчальний час у позашкільних навчальних закладах та інших навчальних закладах як центрах позашкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форм власності, в тому числі в школах соціальної реабілітації, міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, професійно-технічних та вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації.

Зроблено висновок, що позашкільна освіта здійснюється в закладах, які покликані сприяти соціальній адаптації особистості у реальному житті, у відкритій системі соціалізації, і розглядається як найбільш демократичний та гнучкий засіб залучення сім'ї до співпраці у вихованні і розвитку дітей. Вона передбачає самостійний вибір і використання її суб'єктами доступних для сприйняття різноманітних форм і методів навчально-виховного процесу: визначення форм і методик навчання і виховання, тематики наукових досліджень, навчально-виховних курсів та спецкурсів і послідовність їх опанування з урахуванням вікових особливостей, здібностей та інтелектуальних можливостей особистості.

Констатується, що професійно-технічна освіта є одним із головних чинників, що забезпечують відродження економіки та національну безпеку держави. Чим більше висококваліфікованих, якісно підготовлених працівників у країні, тим швидше вона розвивається.

Визначено, що професійно-технічна освіта є складовою системи освіти України, яка поєднує теоретичне і виробниче навчання.

Теоретичне навчання спрямоване на засвоєння учнями системи знань у галузі гуманітарних, загальнотехнічних і спеціальних дисциплін, необхідних для свідомого і ефективного виконання робіт, передбачених для певної професії і кваліфікації.

Виробниче навчання на основі теоретичних знань формує у людини трудові навички і вміння, необхідні для виконання роботи з конкретної робітничої професії на рівні відповідної кваліфікації з належною продуктивністю праці. Оволодіти робітничою професією — значить навчитися виконувати всі типові для неї роботи з необхідною точністю та у встановлені норми часу.

Отже, професійно-технічна освіта забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку, підвищення їх кваліфікації.

Розділ 4 «Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні» присвячено визначенню поняття вищої освіти та напрямів її реалізації, особливостям адміністративно-правового статусу вищих навчальних закладів, правовій регламентації організації освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти.

У *підрозділі 4.1 «Поняття та організаційно-правове забезпечення реалізації вищої освіти»* наголошується на тому, що вища освіта все частіше стає локомотивом усіх суспільних змін новітнього

часу. Більше того, їй «може бути притаманна нова властивість — випереджувальний характер, що прогнозує еволюцію суспільства».

Стаття 1 Закону України «Про вищу освіту» визначає, що вища освіта — рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації.

Зазначено, що основні питання галузі національної вищої освіти врегульовані в таких нормативно-правових актах: Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Концепції наукової, науково-технічної та інноваційної політики в системі вищої освіти України, Концепції богословської освіти в Україні, Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Комплексі нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти, Концепції гуманітарної освіти в Україні, постанові Верховної Ради України від 4 червня 2004 року № 1755-IV «Про стан та перспективи розвитку вищої освіти в Україні», Указі Президента України від 4 липня 2005 року № 1013 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні»; постановях Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2005 року № 1312 «Про невідкладні заходи щодо запровадження зовнішнього оцінювання та моніторингу якості освіти», від 14 травня 2008 року № 447 «Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009—2013 роки», від 28 січня 2009 року № 41 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009—2015 роки»; рішеннях підсумкових колегій Міністерства освіти і науки України від 27 лютого 2004 року «Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство», від 17 серпня 2006 року «Освіта — основа прогресу людства, пріоритетна сфера внутрішньої політики держави», від 1 березня 2007 року «Забезпечення якості вищої освіти — важлива умова інноваційного розвитку держави і суспільства», від 21 березня 2008 року «Вища освіта України — європейський вимір: стан, проблеми, перспективи», від 2 квітня 2009 року «Мета реформ у вищій школі — якість і доступність освіти»; наказів МОН України від 31 грудня 2004 року № 998 «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір», від 30 грудня 2005 року № 774 «Про впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу», від 16 жовтня 2009 року № 943 «Про запровадження у вищих навчальних закладах Європейської кредитно-трансферної системи», від 11 жовтня 2007 р. № 897 «Про створення робочих груп з розроблення галузевих стандартів вищої освіти»; концептуальних положеннях, викладених МОН України на парламентських слуханнях 19 червня 2009 року «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010—2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», у доповідях «Університетська автономія і реформа вищої освіти.

Ситуація в Україні» (8 грудня 2008 року), «Якість освіти і вільна траєкторія студента» (28 квітня 2009 року) та ін.

Підкреслено, що в Україні відсутній дієвий механізм інвестування масштабних змін у сфері вищої освіти. Державні освітні програми часто не забезпечують досягнення конкретних кінцевих результатів. Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади не мають достатніх коштів для інноваційної трансформації галузі, а недержавні комерційні структури все ще не зацікавлені у здійсненні довгострокових проектів, які б забезпечували базові зміни.

Зроблено висновок, що довгостроковий прогресивний розвиток суспільства може здійснюватися лише у прив'язці до розвитку вищої освіти, підвищення її якості та ролі, адже інформація та знання, якими володіє людина, є джерелом зростання національного добробуту.

У *підрозділі 4.2 «Адміністративно-правовий статус вищих навчальних закладів»* зазначено, що термін «адміністративно-правовий статус» використовується для характеристики правового становища суб'єкта в цілому, як учасника різного роду правовідносин, це своєрідний інструмент, який систематизує права, обов'язки, відповідальність, гарантії і приводить їх у стабільний стан.

У підрозділі охарактеризовано поняття вищого навчального закладу, його мету, завдання, форми, типи діяльності. Визначено, що управління вищим навчальним закладом здійснюється на основі таких принципів: автономії та самоврядування; розмежування прав, повноважень та відповідальності власника (власників), органів управління вищою освітою, керівництва вищого навчального закладу та його структурних підрозділів; поєднання колегіальних та єдиноначальних засад; незалежності від політичних партій, громадських та релігійних організацій.

Зазначено, що правоздатність ВНЗ має абстрактний характер, тобто є узагальненою можливістю праволодіння, яка не може бути представлена у вигляді набору або комплексу окремих суб'єктивних прав. Вона покликана визначати становище ВНЗ у системі майнових і немайнових правовідносин, які завжди будуються на засадах юридичної рівності їх учасників. Разом з тим правоздатність визначає і правові можливості ВНЗ у цих відносинах.

Запропоновано вищим навчальним закладам надати статус спеціальної (цільової) правоздатності, що обумовлюється декількома причинами. По-перше, установи створюються для досягнення мети, визначеної засновниками. Мета діяльності установи визначається в установчих документах при створенні цього суб'єкта. По-друге, освітня установа як непідприємницька організація може здійснювати підприємницьку діяльність лише в межах відповідності її статутній меті. Дана вимога зафіксована у ст. 86 ЦК України, законах України «Про освіту» (ст. 61), «Про вищу освіту» (ст. 63). По-третє, держава здійснює контроль за діяльністю освітніх установ відповідно до їх мети. Якщо діяльність ВНЗ не відповідає закріпленим у статуті та законах цілям або загрожує суспільним інтересам, то відповідний орган, який здійснює державну реєстрацію організації, може звернутися до суду з проханням про зміну мети створення установи.

Зроблено висновок, що для ефективного і оптимального врегулювання особливостей адміністративно-правового статусу вищих навчальних закладів вважаємо за необхідне: закріпити засади адміністративно-правового статусу — конкретизоване чітке поняття вищого навчального закладу, їх види, завдання і функції, права і обов'язки, форми взаємодії з органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та громадськістю Законом України «Про вищі навчальні заклади України»; розробити та прийняти типові положення по кожному виду вищих навчальних закладів; розробити та запровадити типові статuti по кожному типу вищого навчального закладу відповідно до його видової класифікації; навчальний процес у ВНЗ формувати відповідно до попиту ринку праці; запровадити системи одержання вищої освіти за державними кредитами, насамперед талановитої та обдарованої молоді, для реалізації державного замовлення підготовки фахівців.

У *підрозділі 4.3 «Нормативно-правове забезпечення освітньої діяльності у сфері післядипломної освіти»* визначено, що післядипломна освіта — це спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь і навичок або отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду.

Зазначається, що вищі навчальні заклади не можуть забезпечити фахівця, свого випускника таким обсягом знань, якого вистачило б на усі випадки життя. У зв'язку з інтенсивним зростанням потоку інформації через кожні 5—10 років потрібно поновлювати знання, щоб відповідати сучасним вимогам життя. Жоден університет світу не може дати гарантій, що він випускає дійсно освічених людей, тобто що їх освіта остаточно завершена. Підкреслено, що ВНЗ повинні випускати людей, «схильних до навчання», тобто добре підготовлених до того, аби вчитися протягом усього життя. Зробити це набагато складніше, ніж просто дати освіту людям.

Визначено, що структура системи післядипломної освіти в Україні складається з автономних, здебільшого некорельованих гілок, у тому числі в питаннях фінансування: післядипломна освіта педагогічних кадрів, післядипломна освіта медичної галузі, післядипломна освіта державної служби, післядипломна освіта галузей промисловості, енергетики та транспорту. Всі ці галузеві навчальні заклади працюють в основному незалежно один від одного, здебільшого між ними відсутні горизонтальні зв'язки, не здійснюється моніторинг; конкурентні відносини не завжди носять рівноправний характер; вони мають різні джерела фінансування.

Зроблено висновок, що післядипломну освіту слід розглядати не тільки як систему підвищення кваліфікації та перепідготовки дипломованих спеціалістів, а і як форму освіти дорослих, виходячи з їх індивідуальних потреб у здобутті певних знань, напрацюванні навичок і умінь, особистісного і професійного зростання.

Розділ 5 «Удосконалення адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні» присвячено питанням реформування освітньої діяльності в Україні, характеристиці особливостей фінансово-господарської діяльності та матеріально-технічної бази навчальних закладів, розгляду правових засад організації міжнародної співпраці у сфері освітньої діяльності.

У *підрозділі 5.1 «Реформування освітньої діяльності в Україні»* наголошується на тому, що високоякісна освіта в незалежній Україні, на жаль, поки що не стала першочерговим державним пріоритетом. Це при тому, що постійно, принаймні в освітній сфері, були намагання здійснити реформу відповідно до потреб національного державотворення. Це і відома державна програма «Освіта: Україна XXI століття», і «Національна освітня доктрина», і впровадження 12-бальної системи оцінювання знань учнів у середній школі та перехід до дванадцятирічної школи (зупинилися поки що на одинадцятирічці), і впровадження зовнішнього оцінювання знань учнів та прийняття низки спеціалізованих законів про середню, вищу освіту тощо. В Україні зроблені формальні кроки, аби долучитися до Болонського процесу в європейському освітньому просторі.

Зазначено, що стратегічними завданнями реформування освіти в Українській державі є: відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян Української держави, формування освіченої, творчої особистості; виведення освіти в Україні на рівень розвинених країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад. Передбачається створення на рівноправній основі недержавних закладів освіти та глибокі демократичні перетворення у традиційних державних навчально-виховних закладах.

Визначено, що важливим напрямом реформування освіти в Україні є оновлення її змісту. В цьому відношенні найбільш перспективною тенденцією постає гуманізація, що означає, по-перше, подолання головного недоліку старої школи — знеособлення, зневажливого ставлення до суб'єктів навчального процесу, по-друге, принципову зміну змісту освіти, відмову від технократизму, визнання пріоритету гуманітарної культури в широкому розумінні цього слова.

Зазначено, що уже декілька років працівники системи вищої освіти України очікують оновлення Закону України «Про освіту», «Про вищу освіту». Адже чинне законодавство, попри численні зміни і доповнення до нього впродовж 2002—2010 років, не відповідає сучасним потребам розвитку науково-освітньої сфери держави, що зумовлює зниження якості національної освіти та її авторитету на міжнародному рівні.

Зроблено висновок, що, незважаючи на проведення великої роботи з реформування української освітньої діяльності, вона, однак, ще не забезпечує потрібної якості освіти. Чимало випускників навчальних закладів не досягають належного рівня конкурентоспроможності на європейському ринку праці. Це зобов'язує глибше аналізувати тенденції в європейській та світовій освіті.

У *підрозділі 5.2 «Фінансово-господарська діяльність та матеріально-технічна база навчальних закладів як основа забезпечення здійснення освітньої діяльності»* наголошується на тому, що питання видатків на освітню діяльність в Україні наразі є однією з основних проблем, що повинна турбувати галузь. В умовах хронічної нестачі коштів не може бути й мови про серйозне реформування системи освіти та її подальший розвиток.

Розділ IV «Фінансово-господарська діяльність, матеріально-технічна база навчальних закладів» Закону України «Про освіту» встановлює, що фінансування державних навчальних закладів та установ, організацій, підприємств системи освіти здійснюється за рахунок коштів відповідних бюджетів, коштів галузей народного господарства, державних підприємств і організацій, а також додаткових джерел фінансування.

Підкреслено, що залучення позабюджетних коштів, зокрема шляхом встановлення установами та закладами освіти платності навчання, підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та надання додаткових освітніх платних послуг, є однією із основних передумов зміцнення фінансового стану освітніх установ.

Зазначено, що особливе місце серед форм фінансування за рахунок позабюджетних джерел посідає самофінансування і кредитування.

Перше здійснюється шляхом надання закладом платних освітніх послуг: одержання коштів з підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів згідно з укладеними договорами, отримання плати за надання додаткових освітніх послуг, отримання доходів від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, виконання різного роду наукових робіт і, найголовніше, отримання оплати за навчання. За умов самофінансування до уваги беруться розрахунки доцільності та ефективності витрачання власних коштів, форми їх мобілізації та ін.

Сутність кредитування освіти полягає в отриманні кредитів і позик для ефективного функціонування навчального закладу.

Підсумовуючи викладене можна стверджувати, що питання фінансування освіти (як бюджетне, так і позабюджетне) не слід розглядати автономно, поза зв'язком з економічним розвитком країни. Так, бюджетне фінансування освіти значною мірою залежить від обсягу державного бюджету та необхідності подолання дефіциту фахівців у стратегічно важливих для держави напрямках, а потреба бізнесу у висококваліфікованих фахівцях є підставою та стимулом для розвитку в основному позабюджетних джерел фінансування освітньої діяльності. Отже, сучасні механізми фінансування освіти мають розглядатися та розвиватися у напрямі, з одного боку, зростання обсягів бюджетного фінансування, з іншого — розвитку взаємодії установ освіти з бізнесом, налагодження партнерських взаємозв'язків із роботодавцями.

Також наголошено на необхідності удосконалення законодавства із зазначених питань. Закони в галузі освіти, у тому числі щодо її фінансування, не містять, як правило, норм прямої дії.

Результатом такої ситуації є існування в законодавчому полі численних підзаконних актів – постанов Кабінету Міністрів України, положень центральних органів виконавчої влади в галузі освіти та бюджету.

У *підрозділі 5.3 «Особливості організації міжнародної співпраці у сфері освітньої діяльності»* зазначається, що повноцінна діяльність освітніх закладів України можлива лише при співпраці із навчальними закладами зарубіжних країн. Адже тільки в такий спосіб можна інтегруватися в світовий освітній простір і повноправно користуватися здобутками на ниві освіти й науки. Для України Європейська інтеграція в галузі освіти є стратегічним завданням державної політики, що вже офіційно визначила українська влада з кінця 1990-х років. У сучасному світі освітня діяльність є стимулом новітніх інтеграційних тенденцій.

Підкреслено, що можливість одержати освіту в іншій країні є складовою частиною інтернаціоналізації відносин між країнами та людьми. Здобуття освіти в інших регіонах і країнах стало своєрідною відповіддю молодих людей на розуміння ними глобальних питань, проявом їхньої зацікавленості в підготовці себе до життя та роботи у взаємозалежному світі.

Зроблено висновок, що міжнародна співпраця у сфері освітньої діяльності сприяє розвитку тих радикальних змін, які відбуваються в міжнародному співтоваристві за останні десятиріччя: глобалізації професійних знань, інтернаціоналізації процесів освіти, демократизації і підвищенню автономії навчальних закладів, диверсифікації навчальних програм, технологізації процесів освіти.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми — визначення сутності, специфіки правового регулювання та практичної діяльності щодо управління у сфері освітньої діяльності в Україні. Здійснений аналіз теоретичних засад, специфіки правового регулювання і практичної діяльності державних органів управління та освітніх установ дозволив сформулювати низку положень та висновків, які в сукупності утворюють єдину концепцію адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення організаційно-правового, методологічного та методичного забезпечення ефективності функціонування освітньої діяльності в Україні. Основні з них наведені нижче.

Насамперед акцентовано увагу на тому, що освіті відводиться велика роль у розвитку суспільства і вирішенні його проблем. Сьогодні відбувається процес перетворення освіти в глобальний фактор розвитку людства, згідно з яким завданнями освіти є інтелектуальна підготовка до дорослого життя й уміння застосовувати наукові знання у вирішенні конкретних проблем повсякденного життя.

Визначено системно-структурну характеристику адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні та охарактеризовано складові механізми адміністративно-правового

регулювання освітньої діяльності з урахуванням завдань і функцій, які ставляться перед галуззю освіти в сучасних умовах. Зазначено, що сучасна освіта зорієнтована на людину, забезпечення її існування, розвитку, самореалізації; є цінністю світової і національної культур; допомагає людині оволодіти культурою свого народу на основі врахування зв'язків із національними культурами інших народів і світової культури загалом; сприяє адаптації людини до соціуму, що динамічно змінюється, а також до професійної діяльності; змінює статусно-рольові форми взаємодії людей; оновлює арсенал знань і способів діяльності людини, формує базис її науково-дослідної діяльності; залучає людей до інтегративної освітньо-науково-виробничої діяльності, надає досвід інтеграції навчальних, наукових, практичних знань і вмінь, відкриває значні потенційні можливості цього процесу; розкриває сутність майбутньої професії, стабілізує потребу людини в її отриманні, сприяє прояву перспективи професійного розвитку і особистісного зростання людини.

Визначено, що освітня діяльність — це діяльність, пов'язана з наданням послуг для здобуття освіти, з видачею відповідного документа.

З'ясовано стан та рівень нормативного забезпечення адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні та сформульовано пропозиції щодо його вдосконалення. Підкреслено, що реалії сьогодення потребують внесення змін та доповнень до діючих законодавчих актів, а саме до законів України «Про вищу освіту», «Про позашкільну освіту», «Про виховання дітей та молоді», «Про освіту осіб з обмеженими можливостями здоров'я (спеціальну освіту)». Це підтверджує і проведений 26 лютого 2010 року громадськими організаціями, Інститутом виборчого права, Товариством конституційного права України, Українською асоціацією з розвитку менеджменту та бізнес-освіти за підтримки Міжнародного фонду «Відродження», представництвом Американської ради в Україні круглого столу на тему «Проблеми правового регулювання освітньої діяльності».

Висвітлено сутність та зміст правосуб'єктності навчальних закладів і визначено можливість ефективного застосування форм навчальних закладів з метою забезпечення належного виконання завдань освіти. З'ясовано сутність та структуру адміністративно-правового статусу навчальних закладів і особливості їх утворення для усіх типів і рівнів акредитації. Зазначено, що основною метою подальшого розвитку освітньої діяльності вищих навчальних закладів є переростання кількісних показників у якісні, які базуються на певних засадах. По-перше, це національна ідея вищої освіти, зміст якої полягає у збереженні і примноженні національних освітніх традицій. Вища освіта покликана виховувати справжнього громадянина України, для якого потреба у фундаментальних знаннях та у підвищенні загальноосвітньою і професійного рівня асоціюється зі зміцненням своєї держави. По-друге, розвиток вищої освіти повинен підпорядковуватись законам ринкової економіки. Вищій школі необхідно орієнтуватись не лише на ринкові спеціальності, але й наповнити зміст освіти новітніми матеріалами, запровадити сучасні технології навчання з високим рівнем інформатизації навчального процесу, вийти на творчі, ділові зв'язки із

замовниками фахівця. По-третє, розвиток вищої освіти слід розглядати у контексті тенденцій розвитку світових освітніх систем, у тому числі європейських. Зокрема привести законодавчу і нормативно-правову базу вищої освіти України до світових вимог, відповідно структурувати систему вищої освіти та її складові, упорядкувати перелік спеціальностей, переглянути зміст вищої освіти, забезпечити інформатизацію навчального процесу та доступ до міжнародних інформаційних систем.

Окреслено та удосконалено адміністративно-правові засади дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти. У галузі освітньої діяльності передбачається стратегічне завдання її реформування — перехід до гнучкої, ступеневої системи підготовки фахівців для підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, піднесення освітньої діяльності в Україні на рівень досягнень найбільш розвинених країн світу шляхом здійснення ряду міжнародних проєктів та інвестицій. Проєктується також подальше підвищення рівня та ефективності наукових досліджень у вищій школі.

Здійснено оцінку стану наукових розробок і визначено існуючі проблеми адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні. Виявлено найбільш суттєві чинники впливу на ефективність адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні і запропоновано основні заходи щодо нейтралізації негативних і сприяння розвитку позитивних чинників. Зокрема підкреслено, що освітня політика повинна бути основною складовою соціальної стратегії держави. Освіта має посідати перше місце у програмах державних реформ.

Визначено особливості економіко-правового регулювання освітньої діяльності, показано залежність стану освіти від матеріально-технічного та фінансово-господарського забезпечення. Встановлено і охарактеризовано основні принципи та джерела фінансування освітньої діяльності. Запропоновано закони у сфері освіти щодо фінансування розглядати не окремо, а у комплексі з усією системою українського законодавства, передусім у бюджетній сфері.

Механізм бюджетного фінансування галузі освіти свідчить: в Україні запроваджена багаторівнева модель фінансування освіти, яка передбачає залучення до фінансування освіти бюджетів різних рівнів; бюджетне фінансування загальної середньої та дошкільної освіти здійснюється на основі нормативів, що розраховуються виходячи з вартості навчання одного учня та його утримання в навчальному закладі; бюджетне фінансування вищої та середньої спеціальної освіти здійснюється шляхом формування та виконання державного замовлення в цій сфері; одним із напрямів бюджетного фінансування освіти є фінансування заходів, спрямованих на залучення позабюджетних джерел.

Підкреслена необхідність уточнення поділу функцій між різними рівнями державної влади у сфері освіти, зокрема в частині фінансування освіти та координування роботи щодо фінансового

забезпечення освітнього простору в Україні. На думку автора, є необхідність у розробленні програми реформування фінансування освіти з бюджетів усіх рівнів.

У стратегічному плані для реальної оцінки ситуації з фінансуванням освіти необхідним вбачається визначення обсягів не тільки мінімальних, а й таких, які б забезпечували рівень фінансування, зумовлений об'єктивними потребами її функціонування і розвитку. Наявність об'єктивних нормативів дозволяє бачити перспективу розвитку фінансування освіти та дає підстави для оцінки реальної ситуації з фінансуванням освіти в державі.

Поточне бюджетне фінансування могло б здійснюватися з огляду на об'єктивні нормативи фінансування освіти та з урахуванням можливостей бюджетів усіх рівнів. З іншого боку, наявність такої інформації була б корисною для розроблення напрямів позабюджетного фінансування освіти і могла б стати стимулом для здійснення інвестицій в цю галузь, наприклад обсяги інвестицій, які не перевищують об'єктивні (а не мінімальні!) нормативи фінансування освіти, могли б мати певний пільговий режим їх реалізації.

Окреслено організаційно-правові заходи суб'єктів державного управління, органів місцевого і громадського самоврядування у сфері освіти та запропоновано нові підходи до адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні.

Визначено особливості організації міжнародної співпраці у сфері освітньої діяльності. Вивчено позитивний досвід адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності у зарубіжних країнах та визначено можливості його застосування в Україні. Зазначено, що Україна для реформування освітньої діяльності отримує допомогу і підтримку міжнародних фондів і програм. На території України діють представництва ряду європейських освітніх організацій. Діяльність даних фондів і програм відіграє не останню роль в підтримці навчальних закладів, а саме: в розвитку академічної мобільності, розробленні і впровадженні міжнародних освітніх програм на базі українських освітніх установ, встановленні довгострокових ділових контактів із зарубіжними закладами освіти. Проведений аналіз діяльності європейських фондів на території України дозволяє зробити висновок про те, що така допомога є виправданою і відіграє роль важливого додаткового джерела фінансування навчальних закладів, спрямованого на створення мережних міжнародних освітніх структур, що в цілому сприяє поглибленню взаєморозуміння і зближенню культур і народів. Проте в цілому є необхідність у розробленні державної стратегії поліпшення мобілізації ресурсів отриманої допомоги та інтенсифікації дій для підвищення рівня фінансового менеджменту сумісних міжнародних проектів і використанні більш зручних інструментів надання допомоги відповідно до національних пріоритетів України.

Для інтеграції у світовий освітній простір та виконання Україною міжнародних домовленостей необхідно також істотно підвищити ефективність і якість міжнародної діяльності українських

навчальних закладів, розширити експорт освітніх послуг, постійно запроваджувати нові спільні освітні програми.

Запропоновано вжити заходів щодо адаптації навчального процесу до норм міжнародної практики. Останнє вимагає суттєвого збільшення кількості самостійних занять порівняно з аудиторними, а також підвищення інтенсивності вивчення окремих дисциплін.

З'ясовано стан реального забезпечення конституційного права людини і громадянина на освіту в Україні.

Охарактеризовано вітчизняний і зарубіжний досвід взаємодії навчальних закладів з іншими державними і громадськими інститутами для надання якісних освітніх послуг в умовах інтеграції до Євросоюзу і розроблено пропозиції щодо ефективного впровадження і реалізації норм Болонського процесу в Україні.

Визначено напрями реформування освітньої діяльності в Україні та запропоновано шляхи їх законодавчого забезпечення. Зазначено, що головною метою реформування освіти в Україні є виховання свідомого громадянина з активною життєвою позицією, готового до трудової діяльності і творчого мислення, самовдосконалення, зі сформованою потребою у взаєминах із людьми різних національностей і культур світу.

Підкреслено, що модернізація управління освітньою діяльністю передбачає: оптимізацію організаційно-управлінських структур; зміни в технології реалізації управлінських функцій; впровадження інформативно-управлінських, комп'ютерних технологій; ефективний перерозподіл функцій і повноважень між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування; впровадження нової етики управління — партнерського, рівноправного стилю відносин, відмови від декларативного спілкування та дріб'язкової опіки; зміну форм і методів контролю, спрямованість на допоміжний, випереджувальний контроль, підвищення його компетенції, зміщення акцентів на остаточний результат; створення центральних і регіональних систем моніторингу якості освітніх послуг; демократизацію процесу призначення керівників навчальних закладів; удосконалення процедури ліцензування, атестації та акредитації закладів освіти; підготовку і перепідготовку управлінців усіх рівнів освіти; активне залучення до управлінської діяльності системою освіти талановитої молоді.

Зауважено, що зроблено лише перший крок у науковому аналізі сучасної освітньої діяльності в Україні. Здійснено спробу розглянути освітню діяльність як складну комплексну систему.

Отже, дисертація охоплює найважливіші питання розвитку адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні. Однак вирішення даних проблем є дуже складним завданням, тому вимагає продовження досліджень з метою внесення нових пропозицій та рекомендацій щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Шаповал Р. В. Освітня діяльність в Україні: адміністративно-правове дослідження : монографія / Р. В. Шаповал. — Х. : Золота миля, 2011. — 347 с.
2. Сидоренко О. Л. Рецензія на монографію Шаповала Р. В. «Освітня діяльність в Україні: адміністративно-правове дослідження» / О. Л. Сидоренко, О. М. Головка // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2011. — Вип. 1 (52). — С. 394—396.
3. Шаповал Р. В. Організаційно-правові засади освітньої діяльності в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Р. В. Шаповал // Європейські перспективи — 2010. — № 4. — С. 36—41.
4. Шаповал Р. В. Адміністративно-правове регулювання фінансово-господарської діяльності навчальних закладів України / Р. В. Шаповал // Вісник Академії управління МВС. — 2010. — № 36. — С. 127—132.
5. Шаповал Р. В. Деякі аспекти правового регулювання становлення і розвитку освіти в Україні / Р. В. Шаповал // Право і суспільство. — 2010. — № 5. — С. 129—135.
6. Шаповал Р. В. Реформування освітньої діяльності в Україні / Р. В. Шаповал // Право і безпека. — 2010. — № 3 (35). — С. 131—136.
7. Шаповал Р. В. Повноваження органів місцевого самоврядування у галузі освіти України / Р. В. Шаповал // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2010. — № 3. — С. 163—171.
8. Шаповал Р. В. Адміністративно-правові особливості міжнародної співпраці у сфері освітньої діяльності / Р. В. Шаповал // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2010. — № 2. — С. 63—71.
9. Шаповал Р. В. Адміністративно-правове регулювання загальної середньої освіти в Україні / Р. В. Шаповал // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 1 (2). — С. 124—134.
10. Шаповал Р. В. Поняття, сутність і зміст вищої освіти: адміністративно-правові засади / Р. В. Шаповал // Наше право. — 2011. — № 2. — С. 43—49.
11. Шаповал Р. В. Поняття системи освіти України та її адміністративно-правове забезпечення / Р. В. Шаповал // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. — 2011. — № 1. — С. 105—116.
12. Шаповал Р. В. Правове регулювання освіти в Україні / Р. В. Шаповал // Форум права. — 2011. — № 1. — С. 1110—1115 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2007-3/07pgosbu.pdf>.

13. Шаповал Р. В. Система органів державного управління у галузі освіти України / Р. В. Шаповал // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. — 2011. — Вип.1 (52). — С. 211—221.
14. Шаповал Р. В. Адміністративно-правове регулювання професійно-технічної освіти України / Р. В. Шаповал // Кримський юридичний вісник. — 2011. — № 2. Ч. 2. — С. 219—225.
15. Шаповал Р. В. Співпраця України та ЄС в освітній галузі / Р. В. Шаповал // Європейські перспективи. — 2011. — № 1. — С. 29—34.
16. Шаповал Р. В. Сучасні проблеми, перспективи та правове регулювання післядипломної освіти в Україні / Р. В. Шаповал // Європейські перспективи. — 2011. — № 1. Ч. 2. — С. 33—40.
17. Шаповал Р. В. Становлення, розвиток та організаційно-правове забезпечення освіти в Україні / Р. В. Шаповал // Наше право. — 2011. — № 1 (1). — С. 43—49.
18. Шаповал Р. В. Правове регулювання діяльності органів громадського самоврядування в управлінні освітою України / Р. В. Шаповал // Наше право. — 2011. — № 1 (2). — С. 57—63.
19. Шаповал Р. В. Сутність освіти, її місце, значення та правова регламентація в умовах розвитку сучасної правової та соціальної держави / Р. В. Шаповал // Центральноукраїнський правничий часопис. — 2011. — № 1. — С. 189—194.
20. Шаповал Р. В. Адміністративно-правовий статус вищих навчальних закладів / Р. В. Шаповал // Право і суспільство. — 2011. — № 1. — С. 117—123.
21. Шаповал Р. В. Конституційне право людини і громадянина на освіту в Україні / Р. В. Шаповал // Право і безпека. — 2011. — № 1 (38). — С. 29—35.
22. Шаповал Р. В. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти управління освітньою діяльністю / Р. В. Шаповал // Наше право. — 2010. — № 4. Ч. 2. — С. 74—79.
23. Шаповал Р. В. Поняття, зміст і сутність позашкільної освіти України: адміністративно-правові аспекти / Р. В. Шаповал // Європейські перспективи. — 2011. — № 2. — С. 32—37.
24. Шаповал Р. В. Правове регулювання дошкільної освіти в Україні / Р. В. Шаповал // Центральноукраїнський правничий часопис. — 2011. — Спецвипуск. — С. 181—184.

АНОТАЦІЇ

Шаповал Р. В. Адміністративно-правове регулювання освітньої діяльності в Україні. — *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. — Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2011.

Дисертацію присвячено з'ясуванню сутності адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності в Україні, що обумовило необхідність вивчення правового забезпечення дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої, післядипломної освіти, уточнення особливостей системно-структурної характеристики адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності та визначення функцій і завдань освіти в сучасних умовах, розгляду проблемних питань діяльності суб'єктів державного управління, органів місцевого і громадського самоврядування у сфері освіти, визначенню найбільш суттєвих чинників впливу на ефективність адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності, розгляду особливостей економіко-правового регулювання освіти та характеристиці правосуб'єктності навчальних закладів, визначенню можливостей ефективного застосування форм навчальних закладів з метою забезпечення належного виконання сучасних завдань освіти. У роботі вивчається позитивний досвід адміністративно-правового регулювання освітньої діяльності у зарубіжних країнах та визначаються можливості його застосування в Україні, надаються пропозиції щодо окреслення напрямів реформування освітньої діяльності, формулюються пропозиції стосовно внесення конкретних змін і доповнень до чинного законодавства та відповідних підзаконних актів із зазначених питань.

Ключові слова: освітня діяльність, освіта, адміністративно-правове регулювання, навчальні заклади, фінансове забезпечення, якість освітніх послуг, моніторинг, право.

Шаповал Р. В. Административно-правовое регулирование образовательной деятельности в Украине. — *Рукопись*.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 — административное право и процесс; финансовое право; информационное право. — Харьковский национальный университет внутренних дел, Украина, Харьков, 2011.

Диссертация посвящена выяснению сущности административно-правового регулирования образовательной деятельности в Украине как неотъемлемой составляющей развития духовной культуры Украинского народа, воссоздания интеллектуальных и производительных сил общества, залога общественного мира и будущих успехов в укреплении и утверждении авторитета Украины как суверенного, независимого, демократического, социального и правового государства — полноправного члена европейского и мирового сообщества. Это обусловило необходимость изучения правового обеспечения дошкольного, общего среднего, внешкольного, профессионально-технического, высшего, последипломного образования, уточнения особенностей, системно-структурной характеристики административно-правового регулирования образовательной деятельности и определения функции и заданий образования в современных условиях, рассмотрения проблемных вопросов деятельности субъектов государственного управления, органов местного и общественного самоуправления в сфере образования, определения наиболее существенных

факторов влияния на эффективность административно-правового регулирования образовательной деятельности, рассмотрения особенностей, экономико-правового регулирования образования и характеристики правосубъективности учебных заведений, определения возможностей эффективного применения форм учебных заведений с целью обеспечения надлежащего выполнения современных заданий образования.

В диссертации изучается позитивный опыт административно-правового регулирования образовательной деятельности в зарубежных странах и определены возможности его применения в Украине, формулируются предложения относительно направлений реформирования образовательной деятельности, внесения конкретных изменений и дополнений в действующее законодательство и соответствующие подзаконные акты, которые касаются указанных вопросов.

Впервые сформулированы основы общей теории административно-правового регулирования образовательной деятельности в Украине. Комплексно, с использованием современных методов познания, учетом новейших достижений правовой науки определяются проблемные правовые и организационные вопросы становления, развития и функционирования административно-правового регулирования образовательной деятельности в Украине, предложена точка зрения автора относительно путей их решения. Основные элементы системы образования охарактеризованы в связи с их целью, заданиями и функциями; субъектами и объектами; механизмом его реализации; принципами, формами, методами и источниками обеспечения; механизмом сотрудничества субъектов образовательной деятельности между собой, органами государства и общественности; механизмом оценки эффективности нормативно-правового и финансово-хозяйственного обеспечения.

Усовершенствованы правовое обеспечение, направления и формы взаимодействия учебных заведений между собой, с другими государственными учреждениями, органами местного самоуправления и общественными организациями, разработаны концепции взаимодействия данных субъектов; административно-правовые основы дошкольного, общего среднего, внешкольного, профессионально-технического, высшего, последиplomного образования. Подчеркнуто, что органы образования должны внедрять современную национальную систему оценки и мониторинга качества образования, которое бы максимально совмещало в себе требования международных и государственных стандартов, практики и национальных традиций. Сформулирован ряд конкретных предложений и рекомендаций, направленных на совершенствование административно-правового регулирования образовательной деятельности в Украине, в том числе по уточнению ряда законодательных и подзаконных актов.

Ключевые слова: образовательная деятельность, образование, административно-правовое регулирование, учебные заведения, финансовое обеспечение, качество образовательных услуг, мониторинг, право.

Shapoval R. V. The administrative legal regulation of educational activity in Ukraine. — *Manuscript*.

Thesis for a doctor's degree by specialty 12.00.07 — administrative law and procedure; financial law; informational law. — Kharkov National University of Internal Affairs, Kharkov, 2011.

Dissertation is devoted to find out the essence of the administrative legal regulation of educational activity in Ukraine, that stipulated the necessity of study the legal providing of preschool, universal middle, out-of-school professionally technical, higher, after diploma reception education, clarification of features, system structural descriptions of the Administrative legal regulation of educational activity and determination of function tasks of education in modern terms, to consideration of problem questions of activity of subjects, to determination of the most substantial factors of influence on efficiency of the administrative legal regulation of educational activity, consideration of features, economics-legal regulation of education and to description of legal personality of educational establishments, determination of possibilities of effective application of forms of educational establishments with the purpose of providing of the proper implementation of modern tasks of education. In dissertation positive experience of the administrative legal regulation of educational activity in foreign countries and certain possibilities of his application is studied in Ukraine, suggestions are given in relation to the lineation directions of reformation the educational activity, suggestions are formulated in relation to bringing of concrete changes and additions in a current legislation and proper legal acts from the noted questions.

Key words: educational activity, education, administrative legal regulation, educational establishments, financial providing, quality, educational services, monitoring, rights.